

**A Kartográfiai Szakosztály helye az MFTTT-n belül és a térképésztársadalomban,
a kartográfusok helye a szakmák világában¹
(Gondolatok egy szakosztálybeszámoló ürügyén)**

*Márton Máttyás
egyetemi docens
ELTE Térképtudományi Tanszék*

A paradigmaváltásról

Korábbi meghallgatásomkor, 1995 májusában arról beszéltem, hogy a kartográfia területén zajló paradigmaváltás gyakorlatilag lejátszódott.

Mai fejemmel vizsgálva ezt a kérdést úgy tűnik, hogy csupán akkor volt igaz ez a kijelentés, ha a paradigmaváltást úgy tekintjük, hogy a hagyományos papírtérképek előállításának hagyományos eszközparkja (tus, fóliák, forgatások, filmek stb.) számítógép-alapú eszközparkra cserélődött, amely gyakorlatilag a teljes technológiai folyamatot uralja, de interaktív módon a folyamatok mögött lépcsőről lépésre ott áll a szakember. Gyakran ez csupán egy rajzeszköznek (csuklós kihúzó, rajztoll) mondjuk az egérre cserélődését jelenti. A szakembert azért érdemes különösen hangsúlyozni, mert sokan, egy-két számítógépes szoftver több-kevesebb ismeretének birtokában már úgy gondolkodnak, mint a rossz politikus: ha Isten hivatalt adott, természetes, hogy ész is van hozzá; azaz rögtön kartográfus-szakembernek képzelik magukat.

Mai fejemmel vizsgálva a kérdést számomra már úgy tűnik, hogy a paradigmaváltás – tágabb értelemben – csak most kezdődik igazán, mert a számítógép betörése a kartográfiába korábban meg sem álmodott térkép- és atlasztípusok sorának kialakulását hozta és hozza majd magával (elektronikus világtaszok, multimédiás város-, országtérképek, internettérképek stb.). És igaz ugyan, hogy ezeknek a térképeknek az elkészítéséhez a korábbi térképkészítési ismeretekre maradéktalanul szükség van, sőt ezeken túl szükséges legalább egy grafikus szoftver professzionális ismerete, de ez sem elegendő. A korszerű információhordozó és -megjelenítő eszközök számára készülő térképek kidolgozásához új szemléletre, ezen eszközök képességeinek maradéktalan ismeretére is szüksége van annak az új térképész-generációnak, amely ezen eszközök segítségével kívánja majd kiszolgálni a térképfelhasználót. Megindult egy olyan folyamat is, amely a térinformatika és a kartográfia együttműködését hozta bizonyos szélesebb felhasználói körök számára kialakított térinformatikai rendszerek esetében (pl. a Rudas&Karig által fejlesztett rendszer az Idegenforgalmi irodák számára vagy a MÁFI Környezetföldtani Balaton CD-je stb.), amelyeknél a megjelenítés is igen igényes, jó színvonalú. Vagy megemlíthetjük a GPS kartográfiai-informatikai-közlekedéstechnikai alkalmazását, amely előbb-utóbb széleskörű igényné fejlődik a gépkocsihasználók körében, és amelynek térkép-megjelenítési kérdései új feladatok elé állíthatják a kartográfusokat is, tekintettel arra, hogy a felhasználók szívesebben látják a megszokott papírtérképhez hasonló ábrázolást a képernyőkön, mint színes vonalak kuszának tűnő sokaságát. Sorolhatnánk még tovább az új alkalmazásokat és kihívásokat...

A paradigmaváltás tehát folyik.

---

¹ Tisztújítás közeledvén nem közömbös a térképész-társadalom szélesebb körű tájékoztatása. (A 2001. évi áprilisi szakosztály-beszámoló szerkesztett változata.)

A kartográfusképzésről

Hazánkban napjainkban említésre méltó új térkép hagyományos technológiával már nem készül. A kartográfia területén világszerte folyamatossá váló változás, fejlődés hazai sikeres követése, azaz a munkába lépő kartográfus szakemberek tudásszintjének folyamatos karbantartása alapvetően függ az oktatás színvonalától. Hazánkban az egyetlen tanszék, amely felsőfokú végzettségű szakemberek képzésével ezen a területen foglalkozik, az ELTE Térképtudományi Tanszéke. E műhely oktatási stratégiája röviden talán úgy jellemezhető, hogy a mindenkor ismereteknek megfelelő nemzetközi szinten próbálja tartani az oktatási anyagot az új és költséges technika pénzügyi finanszírozási nehézségei ellenére is, és ezt sikerrel teszi. Mivel akkor még nem voltam az ELTE oktatója, nem érhet az a vád, hogy „hazabeszélek”, amikor azt állítom, hogy a paradigmaváltás megindulása, amely az 1990-es évek elején az akkor még egyetlen polgári kartográfuscégnél – a Kartográfiai Vállalatnál – történt, nem következhetett volna be olyan zökkenőmentesen a közvetlenül ezt az időszakot megelőző években az ELTE-n képzett és diplomát szerzett fiatal szakemberek nélkül. Az oktatási anyag folyamatos karbantartását mi sem jelzi jobban, mint az ELTE-n a közelmúltban lefolytatott akkreditációs eljárás². A lényegesen csökkenő óraszámokban oktatott, de a korábban elmondottak szerint el nem hanyagolható hagyományos térképkészítési eljárások alapjai ma is szerepelnek a tananyagban. A felszabaduló óraszámokban az új ismeretek átadására nyílik mód. Ezt a rugalmasságot a nagyfokú oktatói szabadság, az oktatók folyamatos önképzése, valamint az teszi lehetővé, hogy szinte minden kartográfus szaktanár aktívan is műveli a szakmát, azaz maga is készít térképeket. A képzési és kutatási területen végzett munka egyértelműen pozitív visszaigazolása az a tény, hogy a Nemzetközi Térképészeti Társulás 1999-es minősítése szerint a tanszék az első három európai katedra között említettik.

A szakosztálytagokról és a megnyilvánulási lehetőségekről

Szakosztályunk tagjai külön nem nyilvántartottak, az MFTTT-tagok közül kerülnek ki. Úgy gondolom, hogy minden szakosztály esetében igaz, hogy meghirdetett előadásai, rendezvényei nyilvánosak. Nincs ez másképpen nálunk sem.

A tavaszi-nyári és az őszi-téli időszakban külön-külön 2–3 előadást szervezünk. 6–8 főre tehető azok száma, akik minden előadáson rendszeresen megjelennek, az átlagos látogatottság mintegy 12–15 fő. A helyszín korábban a Cartographia Kft. tanácsterme volt utóbb az ELTE valamelyik előadója. Szükség szerint gondoskodunk technikai eszközökről (például a vetítéshez).

Az előadott témák sokszínűek. Egyaránt fordul elő beszámoló a Nemzetközi Térképészeti Társulás konferenciáiról (pl. Hidas G.–Pokoly B.: *Az 1999-es kanadai konferenciáról*); egy-egy szakkérdés vizsgálatáról (pl. Pokoly B.: *Az Északi-tenger nevének történeti kialakulása*). Téma lehet tudományos kutatással (is) megalapozott korszerű új termék bemutatása (pl. Karig G.–Tullner T.: *A Balaton-felvidék környezetföldtana CD*); új, de hagyományos térképészeti terméknek számító munka ismertetése (pl. Kováts Zs.: *A készülő Románia autóatlaszról*, illetve Faragó I.–Hegedüs Á.: *A Székelyföld térképéről*)

---

² A MAB részére készített akkreditációs anyag a Térképtudományi Tanszéken vagy az egyetem Dékáni Titkárságán hozzáférhető.

stb. Fiatal szakemberek számára lehetőség nyílik kutatási tevékenységük bemutatására (pl. Kovács V.–Pödör A.: *Horgásztérképek – halastérképek* vagy Varga G.: *Magyarország repülőterei*), hogy csak néhány tipikus példát említsek.

Ezek a témák többnyire helyet kapnak folyóiratunk hasábjain is. A Geodézia és Kartográfia szakcikkein kívül számos szakkönyv, jegyzet, tudományos atlasz, térkép látott napvilágot tagtársaink munkájának eredményeképpen és több tucat térképpel illusztrált könyv is kikerült a különböző műhelyekből. Ezek megmérettetésének immár rendszeres fóruma lett az évenként megrendezett *Szép magyar térkép* kiállítás, újabban pedig a *MATE Szakmai díj* odaítélése kínál további pályázati lehetőségeket.

Legszűkebben vett hazai társszervezeteinkről

Amikor 1988-ban új szerveződés („Térképes Tömörülés”) kezdődött el kartográfus körökben, azt gondoltam, hogy tovább aprózódik ez a létszámát tekintve egyébként sem túl nagy szakma, és nem igazán értettem vele egyet. Tovább erősödött bennem ez az érzés, amikor az alapszabály tervezetet megláttam, és az csaknem egyezett az MFTTT-ével. Végül kiderült, hogy alapvetően a vállalkozók tömörítése a cél, és ez a mai napig így van: minden kartográfust, a térképkészítésben és forgalmazásban vagy felhasználásban érdekelt egyént is szívesen látnak pártoló tagként, de tagsági jogok teljes körét csak a vállalkozó tagtársak bírják. (Hasonló folyamat lejátszódott és hasonló szervezet alakult a földmérő oldalon is. Igaz ők hangsúlyozottan az MFTTT, illetve a METESZ berkein belül maradtak.)

Ilyen módon a (nagy részben a kartográfus-) térképészeket tömörítő szervezetek száma eggyel bővült: *MATE – Magyar Térképészek Egyesülete* a nevük, s az általuk alapított Szakmai díj, mint már említettem, bővíti a megmérettetés fórumainak körét.

Érdekes még néhány szót ejtenünk a *Magyar Térképbarátok Társulatáról*, amely talán a legnagyobb merítést végzi a szakmai és a szakmához kapcsolódó berkekben, mert tagjai és előadásainak hallgatósága sorában az elméleti és gyakorlati (térképkészítő) kartográfusokon túl, a térképtörténettel foglalkozó szakembereken át a térképhasználók széles köre – ahogyan nevük is jelzi – a *térképbarátok* minden csoportja megtalálható.

A kartográfus szakterület ismertségéről

A kartográfus a földmérő munkájára épít. Szükségszerű tehát a két szakterület közötti szoros kapcsolat. A kartográfust azonban az általa készített térképek nemcsak a geodézia tudományterületéhez, hanem más – és igen széles sávot lefedő – tudományterületekhez is kötik. Ez határozza meg a kartográfia helyét és szerepét, valamint egész kapcsolatrendszerét. Igazi *szolgáltató* az egyes szakterületek felé, és *közvetítő* a tudományágak között. Néhány példát említenék: történettudomány (történelmi térképek), nyelvtudomány (földrajzinév-írás), hogy csak a talán leginkább meglepő humán területekkel kezdjem. Nem is kell nagyon folytatni a sort, ha a földtudományok széles körére és általában a tematikus térképekre utalok. Ez is oka annak, hogy a születő térképek, az egyesületi előadások, a szakcikkek a térinformatikától a földrajzon, geológián, geofizikán, környezetvédelmen át az irodalomtörténet, a történelem vagy a régészet szakkérdéseit (is) érintik. Ha a „nagy testvért”, a geodéziát és annak szűkebb rokonságát a földügyet, távérzékelést stb. tekintjük, több ezer főt számláló szakembergárdában gondolkozhatunk. Ha a kartográfia szak-

területét nézünk, mindössze 1-2 száz főről beszélhetünk, és ez a sokkal kisebb létszámú közösség sokkal szerteágazóbb szakmai kapcsolatok fenntartására, ápolására „kényszerül”, és ezen kapcsolatok között csak egy a földméréshez kötő szál.

A térképész szó köznyelvi használatban nem igazán fedi azt a tevékenységi kört művelő szakembert, akit szándékosan és hangsúlyozottan *kartográfus*nak neveztem az előbbieken. Számos földmérési, telekkitűzési feladatra történő felkérés után értettem meg azt, hogy miért az „*okleveles kartográfus*” minősítés szerepel diplomámban, a számomra korábban sokkal egyszerűbbnek és magyarosabbnak tűnő „*okleveles térképész*” helyett. Rá kellett jönnöm, hogy bár kevésbé magyaros, mégis az előbbi megfogalmazás a helyes.

Helyünk a (tudományos) világban

Számos tagtársunk megbecsült és elismert tagja legmagasabb nemzetközi tudományos szervezetünk, a Nemzetközi Térképészeti Társulás különböző bizottságainak. Alig van olyan ICA-bizottság, ahol magyar tag ne lenne. Súlyunkat ebben a körben az is jelzi, hogy az 1989-ben Budapesten megrendezett konferenciát követően több bizottsági ülés megrendezésére került sor hazánkban. Ezeknek az ELTE Térképtudományi Tanszéke adott otthont, természetesen azonban, hogy a résztvevők köre nem csak a tanszéki munkatársakból állt.

Szűkebb szakterületünk „követői” járják a nagyvilágot, s erről szakfolyóiratunkban, ha gyakran csak rövid hír formájában is, de beszámolnak. Az elméleti kartográfia képviselőin túl a térképkészítés gyakorlatát művelő szakemberek is öregbítik a magyar térképészet hírnevét: rendszeres résztvevői a minden évben megrendezett Frankfurter Könyvvásárnak, a legnagyobb európai térképörzének. Lapunk hasábjain helyet kapnak az erről szóló rövid beszámolók is...

Kartográfus-lélektan és szakmai elismertség

A térképek a valós világ leképezései. A grafika kulcsszava ennek a szakterületnek. Napjainkra azonban a térképkészítők alapvetően mégis két csoportra különültek el. A szigorúbb, mérnöki elveket és kötöttebb rajzi megjelenítést megkövetelő nagyméretarányú térképeket előállító földmérő mérnökök, és a szabadabb, a nagyközönség szélesebb körét szolgáló, grafikusabb megjelenítési formával bíró, populárisabb térképeket készítő kartográfusok csoportjára. A kartográfusok nagy része – lelki alkatát tekintve – valahol egy kicsit művész. Másképpen áll a Földön, mint rokonszakma-társai, a realistább mérnöki gárda. Küzdeni tudása, érdekérvényesítő képessége is ennek megfelelően alakul.

Számos kartográfus kollégánk könnyelhet el szép sikereket a tudományos előrelépés, a jó értelemben vett szakmai karrier terén. Többen részesültek magas tudományos és/vagy állami elismerésben is a beszámolási időszakban.

Véletlen-e vajon azonban, hogy az elmúlt tíz év során magyar kartográfusnak csupán egy jutott az MFTTT által odaítélt Lázár Deák Emlékérmekből?

(Szakfolyóiratunk, a Geodézia és Kartográfia számára átadott, de meg nem jelent kézirat)